

2. Декларація про державний суверенітет України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text> (від 01.10.2022)

3. Мовна ситуація в Україні: між конфліктом і консенсусом. Київ: ІПіЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України, 2008. 398 с.

4. Наша мова болить: як об'єднати українців навколо української мови? URL: <https://osvitoria.media/experience/nam-mova-bolyt-yak-ob-yednatyukrayintsiv-navkolo-ukrayinskoji-movy/> (від 01.11.2022).

Широков Володимир Анатолійович,
директор Українського мовно-інформаційного фонду Національної академії наук України, академік Національної академії наук України, доктор технічних наук

Ющенко Світлана Сергіївна,
науковий співробітник Українського мовно-інформаційного фонду Національної академії наук України

ЛІНГВІСТИЧНА ЕКСПЕРТИЗА МАТЕРІАЛІВ ПРОТИЗАКОННОГО ТА АМОРАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ

Типовою для практики судової лінгвістичної експертизи є ситуація, коли зміст текстів, винесених на експертний розгляд, інтерпретується органами досудового розслідування як порушення норм закону або суспільної моралі, тим часом як автори зазначених текстів не вбачають у них жодних порушень.

Хоча такого роду інтерпретації можуть виглядати вмотивованими і навіть переконливими, однозначно впевнена атрибуція їм семантики спрямованості проти закону та суспільної моралі, на нашу думку, потребує уточнення.

Розглянемо це питання детальніше. Поняття протизаконність в універсальних (загальномовних) словниках тлумачиться через поняття невідповідності та суперечності, якими, власне, його семантика й визначається. Юридичні джерела ототожнюють протизаконність із незаконністю, яку пов'язують із такими аспектами як, наприклад, замах на основи національної безпеки України, порушення гарантованих Конституцією України прав і свобод, відсутність передбаченого законом дозволу та ін.

Відповідно до Особливої Частини Кримінального Кодексу України [1] текстовими матеріалами (текстами) протизаконного характеру є такі, що в вербальній (словесній) формі містять:

- ознаки мовленнєвої маніпуляції до вчинення (утримання від вчинення) певних, визначених статтями ККУ дій, посередництвом публічних закликів, примусу, наказів, розпоряджень, виправдовування, обіцянки винагороди, надання гарантій безкарності тощо;

- ознаки підкупу – надання та прийняття пропозиції неправомірної вигоди;

- пропозицію сприяння завідомо незаконним діям (крадіжка, шахрайство, контрабанда, перетинання державного кордону без законних підстав);

- інструкції, плани, рекомендації до вчинення кримінально караних дій (діянь), їх фінансового, матеріально-технічного, кадрового та іншого забезпечення;

- ознаки маніпуляції історичними фактами, умисного викривлення історії, героїзації злочинів армії СРСР та РФ, публічне заперечення й виправдовування російської агресії стосовно України;

- підміну понять та інші маніпуляції з соціально значущою інформацією;

- ознаки несанкціонованого збору, використання та поширення захищеної законом інформації (державна, банківська,

лікарська таємниця; таємниця усиновлення, листування, телефонних розмов тощо);

– заклики до насильницьких дій проти особи, членів її родини, близьких осіб, до пошкодження, знищення, захоплення майна або погрози вчинити зазначене;

– висловлювання, спрямовані на розпалювання національної, регіональної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі та гідності, образу почуттів громадян у зв'язку з їхніми релігійними переконаннями, заклики до обмеження прав, встановлення привілеїв;

– ознаки порушення авторського права (плагіат) та академічної доброчесності та інші.

На відміну від поняття протизаконності, зміст якого встановлюється зі статей Кримінального Кодексу України – єдиного нормативно-правового акта, який містить кримінально-правові норми щодо злочину та покарання, встановлення змісту поняття *суспільна мораль* з метою визначення вербальних ознак її порушення, вимагає звернення до інших джерел права, оскільки право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й такі соціальні регулятори, як норми моралі, традиції, звичаї тощо, легітимовані суспільством й зумовлені історично досягнутим рівнем розвитку його культури. Про це йдеться, зокрема, в Указі Президента України «Про день Української державності» [2].

У контексті досліджуваного питання окремої уваги також заслуговує Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», яким винесені до його назви концепти прямо називаються складниками національної безпеки України [3]. Згідно з цим Законом, утвердження, забезпечення, розвиток та захист української національної та громадянської ідентичності здійснюється посередництвом формування та розвитку оборонної свідомості, готовності до національного

спротиву, громадянської компетентності, освіти та стійкості та інших результатів військово-патріотичного, громадянсько-патріотичного, національно-патріотичного, духовно-морального виховання.

Пункт третій статті 6 зазначеного Закону визначає ціннісні орієнтири утвердження української національної та громадянської ідентичності. Ними є: 1) соборність; 2) самобутність; 3) воля; 4) гідність.

У такий спосіб законодавство України встановлює невід'ємне право українського народу, нації і держави самостійно визначати свою зовнішню і внутрішню політику на засадах збереження своєї національної ідентичності, сформованої найкращими прикладами та надбаннями нашої історії, культури, духовної спадщини, а також усталеними способами поведінки, світогляду та похідної від них суспільної моралі. При цьому очевидно, що конкретно для України, християнські, традиційні цінності (у тому числі, сімейні), є основою національних цінностей, особливим предметом її національної і громадянської ідентичності. Неважко дійти висновку, що суспільна мораль, крім рухомих, актуальних засад свого формування, містить і консервативні, до яких належить християнська мораль та етика, які ґрунтуються на вчені Ісуса Христа – незмінних протягом тисячоліть принципах християнства, зафіксованих у Святому Письмі. Серед них: любов до Бога та ближнього, покора Волі Бога, Справедливість, Милосердя, Спокута, Прощення.

Водночас «християнська етика заперечує, як аморальні, сексуальні відхилення та стосунки поза шлюбом, засуджує подружню зраду, полігамію, гомосексуалізм» [4, с. 123].

Підсумовуючи викладене, керуючись Законом України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» й

принципами християнської моралі та етики, наведемо очевидні, на нашу думку, ознаки аморального змісту в текстах. Ними є:

– приниження значення боротьби за незалежність України, глузування з прагнення українців до самостійності, свободи від імперського гніту у соціальному, ментальному, мовному вимірах;

– заперечення або приниження світового значення української мови, народних традицій, духовної спадщини, досягнень української культури;

– заперечення української національної ідентичності та самобутності, ролі українського народу в світовій історії;

– заперечення, знецінення материнства, батьківства, природної сім'ї як основного осередку суспільства, нормалізування та популяризація гомосексуалізму та іншої неприродної статевої поведінки, сексуальної розбещеності, подружньої зради тощо;

– нормалізування та популяризація шкідливих звичок та інші.

Список використаних джерел

1. Кримінальний Кодекс України від 05 квітня 2001 року № 2341-III (у редакції від 17 липня 2025 року).

2. Указ Президента України «Про день Української державності» від 24 серпня 2021 року № 423/2021 (із змінами, внесеними згідно з Указом Президента України від 28 липня 2023 року № 455/2023).

3. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» від 13 грудня 2022 року № 2834.

4. Онищенко В. Д. Християнська етика: навчальний посібник для викладачів. Львів. 2015. 136 с.